

СКЛАД І ПОШИРЕННЯ ВИДІВ РОДУ ВЕРОНІКА (*VERONICA* L.) НА ТЕРИТОРІЇ КИЄВА ТА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**І.В. ШВЕЦЬ, зав. лабораторії екології рослин
та біотехнології
Ботанічного саду НУБіП України**

Наведено дані про склад та поширення автохтонного видового різноманіття роду Вероніка (*Veronica* L.) на території м. Києва та Київської області. Проаналізовано колекції ботанічних садів, сортовий і видовий асортимент у торговій мережі м. Києва та Київської області.

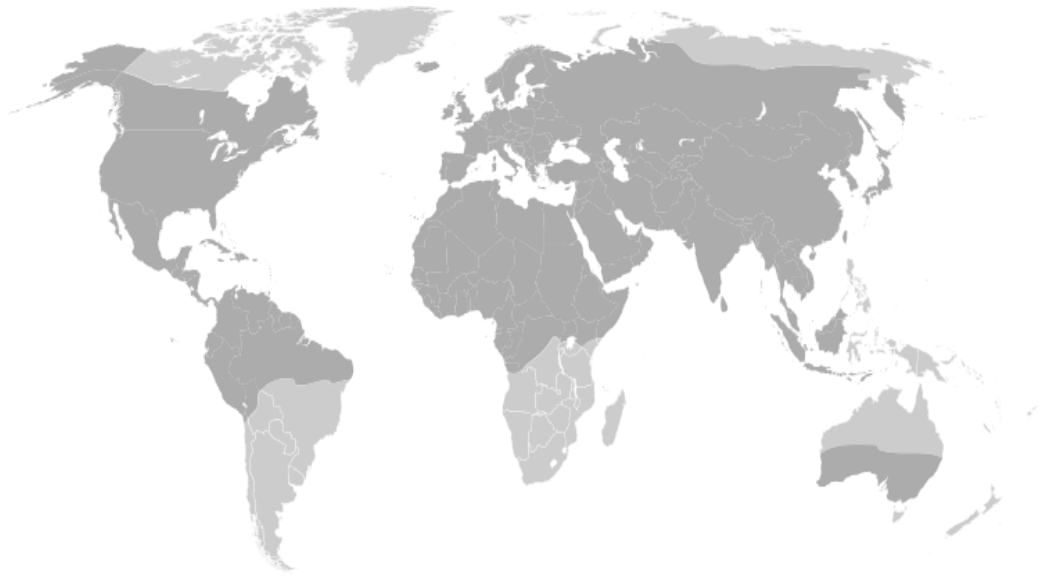
***Veronica* L., вероніка, класифікація, ареал поширення, видове різноманіття, сортове різноманіття, автохтонні види**

Вероніка (*Veronica* L.) – рід квіткових рослин, представлений одн-, дво- та багаторічними красивоквітучими трав'яними рослинами, рідше напівчагарниками, нараховує близько 300 видів [13, 6, 1].

Рід Вероніка (*Veronica* L.) належить до триби Веронікові (*Veroniceae*), родини Ранникові (*Scrophulariaceae*), порядку Губоцвіті (*Lamiáles*), класу Дводольні (*Magnoliópsida*), відділу Квіткові (*Magnoliophyta*). Рід поділений на секції: *Beccabunga*, *Chamaedrys*, *Cochlidiosperma*, *Derwentia*, *Hebe*, *Pellidosperma*, *Pentasepalae*, *Pocilla*, *Pseudolysimachium*, *Stenocarpon*, *Synthris*, *Triangulicapsula*, *Veronica* [13, 6, 12, 4, 2].

За найпоширенішою гіпотезою рід Вероніка має австралійське походження [6]. Відповідно до цієї гіпотези, роди *Veronica* і *Hebe* (включаючи *Parahebe* і *Pigmaea*) походять від спільних предків. Вони почали формуватися (вочевидь, на самому початку палеогену) як самостійна група з того періоду, коли Австралія втратила зв'язки з Новою Зеландією.

Ареал поширення роду Вероніка дуже великий та охоплює майже половину суходолу земної кулі, за виключенням Антарктиди (рисунок). Він включає майже всю Євразію, крім Крайньої Півночі, північного сходу і частково сходу Сибіру; острови Тихого та Індійського океанів; Африку в межах північної півкулі; Північну Америку, приблизно на південь від 62° північної широти; Центральну і частково Південну Америку та Австралію на південь від 30° південної широти, причому австралійський фрагмент ареалу ізольований від іншої частини [6].

Сучасний ареал поширення роду Вероніка [6]

Видове різноманіття роду Вероніка в Америці та Африці незначне. У Північній Африці – близько 11 видів, у Північній Америці – 15 видів [13].

В Австралії кількість видів не перевищує 12, на Піренейському півострові близько 35, на Апеннінському півострові – 29, у Німеччині – 33, Скандинавії – 22, Великобританії – 19, на Балканському півострові (у Греції та Болгарії) – 42, в Малій Азії (Туреччині) – 47, в Ірані – 38, Сирії і Лівані – 22, Паміро-Алтаї і Тянь-Шані – 31, Гімалаях – близько 30, Китаї – 24, в Японії – 16, в Європейській частині СРСР (з Кримом) – 37, на Кавказі – 49 [6]; на території Росії – 79 [3]; на території України – 75 видів [10].

Мета досліджень – встановлення видового і сортового різноманіття роду Вероніка (*Veronica*) та його поширення на території Києва й Київської області.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проведено в період 2011–2013 рр. Об'єктами досліджень були види та сорти роду Вероніка на території м. Києва та Київської області.

За літературними даними встановлено природний ареал поширення видів роду Вероніка у світі, м. Києві та Київській області. Проведено порівняльну оцінку видового складу роду. Наведено відомості щодо походження та сучасного систематичного положення роду Вероніка.

Дослідження автохтонного видового та фактичного сортового різноманіття роду Вероніка на території м. Києва і Київської області проводилися шляхом маршрутного обстеження.

Асортимент інтродукованих видів роду Вероніка визначали на колекційних ділянках ботанічних садів м. Києва: Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України; Ботанічному саду імені

академіка О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, Ботанічному саду НУБіП України, Сирецькому дендрологічному парку.

Результати досліджень. Автохтонний видовий склад роду Вероніка у м. Києві та Київській області наведено у «Визначнику рослин Київської області» [11]. На території Київської області нараховується 24 види роду Вероніка (таблиця).

Автохтонні види роду Вероніка (*Veronica*) на території м. Києва та Київської області [11]

№ з/п	Назва виду		Місцезростання та поширення
	українська	латинська	
1	2	3	4
1	В. плющоліста	<i>V. hederifolia</i> L.	На лісових галявинах, по чагарниках, у садах, на полях. По всій території області дуже часто
2	В. персидська	<i>V. persica</i> Poir.	Як бур'ян на полях, городах, біля шляхів. По всій території області розсіяно
3	В. двійчаста	<i>V. polita</i> Fr.	Як бур'ян на відкритих місцях. По всій території області розсіяно, проте у поліських районах значно рідше
4	В. сива	<i>V. incana</i> L.	У соснових лісах, суборах і на пісках. На Правобережному і Лівобережному Поліссі звичайно, в Правобережному та Лівобережному Лісостепу значно рідше
5	В. Пачорського	<i>V. paczoskiana</i> Klok.	На борових пісках, узліссях та галявинах. По всій області розсіяно
6	В. колосиста	<i>V. spicata</i> L.	У соснових лісах, на пісках. по всій області
7	В. довголиста	<i>V. longifolia</i> L.	На вологих луках, біля берегів річок і серед чагарників. По всій області звичайно
8	В. волотиста	<i>V. paniculata</i> L.	На узліссях і галявинах, по чагарниках. По всій області зрідка

Продовження таблиці

1	2	3	4
9	В. весняна	<i>V. verna</i> L.	На полях, сухих луках, кам'янистих відсоленнях, як бур'ян біля шляхів і на городах. По всій області
10	В. Діленієва	<i>V. dillenii</i> Crantz	У соснових лісах, на пісках, відкритих місцях, кам'янистих

			відсоленнях. По всій області розсіяно
11	В. чебрецелиста	<i>V. serpyllifolia</i> L.	На вогких луках, лісових галявинах, по чагарниках. По всій області звичайно
12	В. польова	<i>V. arvensis</i> L.	Як бур'ян на полях, перелогах, біля доріг. По всій області
13	В. щиткова	<i>V. scutellata</i> L.	На вологих луках, болотах, по багнистих берегах річок. По всій області
14	В. герцоговинська	<i>V. poljensis</i> Murbek.	По берегах озер, боліт і річок та на вологих пісках. Переважно в Правобережному Лісостепу
15	В. струмкова	<i>V. beccabunga</i> L.	На болотах, по берегах річок і озер. По всій області
16	В. джерельна	<i>V. anagalloides</i> Guss.	На болотах, по берегах річок і озер. По всій області
17	В. берегова	<i>V. anagallis-aquatica</i> L.	Біля води, по берегах річок і озер. По всій області розсіяно
18	В. водяна	<i>V. anagalloides</i> Guss.	По берегах водойм, на вологих піщаних місцях. По всій території області розсіяно
19	В. лежача	<i>V. prostrata</i> L.	На лісових галявинах, узліссях, по чагарниках, на луках
20	В. австрійська	<i>V. austriaca</i> L.	На схилах, узліссях, лісових галявинах. По всій території області розсіяно
21	В. самосиловидна	<i>V. teucrium</i> L.	На лісових галявинах, в чагарниках, на луках. По всій області розсіяно
22	В. зубчаста	<i>V. dentata</i> Schmidt.	У лісах, на узліссях, по всій області
23	В. лікарська	<i>V. officinalis</i> L.	По полях, чагарниках. По всій території області звичайно
24	В. дібровна	<i>V. chamaedrys</i> L.	На лісових галявинах, по узліссях, серед чагарників. По всій території області часто

У ботанічних колекціях м. Києва представлено 12 видів веронік.

У Ботанічному саду ім. академіка О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка зростає 6 видів: вероніка дібровна (*V. chamaedrys*), вероніка тирлична (*V. gentianoides* Vahl), вероніка сива (*V. incana*), вероніка довголиста (*V. longifolia*), вероніка лікарська (*V. officinalis*), вероніка самосиловидна (*V. teucrium*) [5]; Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України – 7 видів: вероніка вірменська (*V. armena*), вероніка довголиста

(*V. longifolia*), вероніка лікарська (*V. officinalis*), вероніка рання (*V. praecox*), вероніка колосиста (*V. spicata*), вероніка кримська (*V. taurica*), вероніка самосиловидна (*V. teucrium*) [7]; Сирецькому дендрологічному парку – 1 вид: вероніка лікарська (*V. officinalis*) [8]; Ботанічному саду НУБіП України – 3 види: вероніка двійчаста (*V. polita*), вероніка дібровна (*V. chamaedrys*), вероніка плющоліста (*V. hederifolia*) [9].

Зважаючи на те, що переважна більшість видів роду Вероніка це красивоквітучі трав'яні рослини, то провідними селекційними центрами світу проводиться активна робота, спрямована, переважно, на покращення декоративних якостей рослин: збільшення розміру квіток, суцвіть та тривалості квітування, розширення кольорової гами, зміну форми та забарвлення листків, висоти та форми куща.

Нині головними джерелами інтродукції рослин роду Вероніка в Україну є рослини, імпортовані з Голландії, Данії, Угорщини, Німеччина та Польщі. Найбільший асортимент видів та їхніх сортів пропонують такі садові та торгові центри м. Києва, а також Київської області: СЦ «Зелений Сад» – *V. spicata* 'Alba', *V. incana*; ІМ «Flowers Love» – *V. spicata* 'Royal Candles', 'Christa', 'Red Fox', 'Total Eclipse'; ІМ «Флоріум» – *V. prostrata* 'Aztec Gold', *V. spicata* 'Sunny Border Blue', 'Rotfuchs', 'Christa', 'Bubble', *V. longifolia* 'Schneeriesin'; СЦ «Lizgard» – *V. spicata* 'Red Fox'; СЦ «Бджілка» – *V. longifolia* 'Pink Eveline', *V. spicata* 'Red Fox', 'Royal Candles'; СЦ «Чудо Дерево» – *V. gentianoides* Vahl, *V. surculosa*; ІМ «Green Market» – *V. incana*, *V. spicata*; ІМ «Дібора» – *V. spicata* 'Baby Blue', 'Rotfuchs', 'First Love', 'Fairytale', 'Lavender Plume', 'Atomic Lavender'; Розсадник декоративних рослин «Зелений Едем» – *V. armena*, *V. fruticans* Jacq., *V. spicata* 'Total Eclipse', 'Fairytale', 'Christa', 'Royal candles', 'Red Fox', 'Icicle', 'First Glory', 'First Lady', *V. gentianoides* 'Variegata', *V. longifolia* 'Eveline', *V. petraea* 'Madame Mercier', *V. prostrata* 'Rosea'.

Аналізуючи отримані результати, варто зауважити, що за сортовим різноманіттям серед інших представників роду найширше представлена вероніка колосиста (*V. spicata*). Незначною кількістю сортів представлені вероніка довголиста (*V. longifolia*) та лежача (*V. prostrata*).

Висновки

1. На території м. Києва та Київської області нараховується 24 автохтонні види роду Вероніка (*Veronica* L.), що становить близько 8 % від загальної чисельності видів роду.

2. У колекціях ботанічних садів м. Києва виявлено 12 видів роду: вероніка дібровна (*V. chamaedrys* L.), вероніка тирлична (*V. gentianoides* Vahl), вероніка сива (*V. incana* L.), вероніка довголиста (*V. longifolia* L.), вероніка лікарська (*V. officinalis* L.), вероніка самосиловидна (*V. teucrium* L.), вероніка вірменська

(*V. armena* Boiss. & A.Huet), вероніка рання (*V. praecox* All.), вероніка колосиста (*V. spicata* L.), вероніка кримська (*V. taurica* Mill.), вероніка двійчаста (*V. polita* Fr.), вероніка плющоліста (*V. hederifolia* L.), що становить близько 4 % від загальної чисельності видів роду.

3. Види роду *Veronica* в асортименті садових центрів та декоративних розсадників представлені сортами вероніки колосистої (*V. spicata*), довголистої (*V. longifolia*) та лежачої (*V. prostrata*). Сортове різноманіття роду представлено лише 1–1,5% від світового асортименту сортів. Його доцільно значно збільшити з метою інтродукційного випробування та широкого використання в декоративному садівництві в умовах Лісостепу України, оскільки більшість сортів видів вероніки світової селекції характеризуються високим рівнем декоративності, зимостійкості та посухостійкості.

Список літератури

1. Алексеев Ю.Е. Травянистые растения СССР / Ю.Е. Алексеев, В.Н. Вехов, Г.П. Гапочка. – М.: Мысль, 1971. – Т. 2. – 309 с.
2. Алявдина К.П. Определитель растений / К.П. Алявдина, В.П. Виноградова. – Ярославль: Верхнее-Волжанское, 1972. – 399 с.
3. Асеева Л.А. Обзор видов рода *Veronica* L. (*Scrophulariaceae*) России: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. биол. наук / Л.А. Асеева. – Санкт-Петербург, 2002. – 24 с.
4. Ботанический атлас / [под общ. ред. Б.К. Шишкина]. – М.–Л.: Сельхозиздат, 1963. – 494 с.
5. Ботаничний сад ім. акад. О.В. Фоміна. Каталог рослин. – Природно-заповідні території України. Рослинний світ / [за ред. В.А. Соломахи]. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 320 с.
6. Еленевский А.Г. Систематика и география вероник СССР и прилежащих стран / А.Г. Еленевский. – М.: Наука, 1978. – 259 с.
7. Каталог растений Центрального ботанического сада им. Н. Н. Гришко / [под ред. д-ра биол. наук Н.А. Кохно]. – К.: Наук. думка, 1997. – 440 с.
8. Каталог рослин Сирецького дендрологічного парку / [С.А. Глухова, Л.І. Ємець, Н.М. Трофименко та ін.]. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 88 с.
9. Колесніченко О.В. Каталог рослин Ботанічного саду НУБіП України / О.В. Колесніченко, Б.Є. Якубенко, С.І Слюсар. – К.: НУБіП України, 2011. – 130 с.
10. Определитель высших растений Украины / [Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.М. Прокудин и др.]. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
11. Собко В.Г. Визначник рослин Київської області / В.Г. Собко, Л.П. Мордатенко. – К.: Фітосоціоцентр, 2004 – 374 с.
12. Тахтаджян А.Л. Жизнь растений / А. Л. Тахтаджян. – М.: Просвещение, 1981. – Т. 5(2). – 511 с.
13. Флора СССР : [в 30 т.] / [под ред. акад. В.Л. Комарова]. – М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1955 – Т. 22. – 861 с.

Приведены данные о составе и распространении автохтонного видового разнообразия рода Вероника (Veronica L.) на территории г.

Киева и Киевской области. Проанализированы коллекции ботанических садов, сортовой и видовой ассортимент на рынке г. Киева и Киевской области.

Veronica L., вероника, классификация, ареал распространения, видовое разнообразие, сортовое разнообразие, автохтонные виды

These data about the composition and distribution of the autochthonous species diversity genus Veronica (Veronica L.) in the city of Kiev and Kiev region. were analyzed collections of botanical gardens and the representation of varietal and species range on the market in Kiev and Kiev region.

Veronica L., speedwell, classification, area of distribution, species diversity, diversity of varieties, the autochthonous species